

IFLA Interneta Manifests

Labākas digitālās piekļuves veidošana kopā
ar bibliotēkām

2024

Bibliotēku skatījumā uz cilvēkiem vērsts internets ir gan tiesību garants, gan attīstības veicinātājs. Sākumpunkts ir pamattiesību uz piekļuvi informācijai un zināšanām ievērošana. Lai garantētu šīs tiesības un īstenotu šo redzējumu par internetu, mums ir jāsakārto pārvaldība. Tam nepieciešama lēmumu pieņēmēju un ieinteresēto personu rīcība visos līmeņos: gan valdībās, gan ārpus tām, tostarp bibliotēkās.

Manifesta 3. izdevumā, kas ir pilnībā atjaunināts, izklāstīti galvenie principi, kas pēc bibliotēku nozares pārstāvju domām būtu jāņem vērā, pieņemot lēmumus par internetu, kā arī izklāstīts pašu bibliotēku ieguldījums.

1. *Mūsu pasaules redzējums*

Nozīmīga un universāla savienojamība ir tāda savienojamība, kas aizsargā tiesības un realizē potenciālu. Internetam ir jāsavieno sabiedrība un jāveicina indivīdu tiesības un autonomija, lai viņi varētu pilnvērtīgi un brīvi piedalīties sabiedrības dzīvē.

Mūsu redzējums par bibliotēkām 2.

Bibliotēkas ir būtiska digitālās integrācijas infrastruktūras daļa, no politikas izstrādes līdz pakalpojumu sniegšanai. Bibliotēkas pēc to būtības ir demokrātiskas telpas, kas var uzlabot informācijas pieejamību visiem, tostarp arī digitālā ziņā nelabvēlīgā situācijā esošajiem.

Bibliotēkām jāturpina darboties kā partnerēm, lai veidotu vienotu sabiedrību, kas ir ilgtspējīga, atbildīga un vērsta uz cilvēkiem.

3. Uz cilvēkiem vērsta interneta kopīga veidošana

3a. Patiesi uz cilvēkiem vērstu internetu mēs varam izveidot tikai tad, ja cilvēki ir:

Jēgpilni vienoti: Piekļuve internetam nav tikai ērtība, tā ir brīvību, iespēju un attīstību veicinošs faktors digitālajā laikmetā. Ikvienam ir jābūt iespējai izmantot piekļuvi internetam, kas pārsniedz savienojamību: gan individuāli, gan kolektīvi, ar atbilstošu ātrumu, ierīcēm, pieejamību un uzticamību. Tas nepieciešams, lai izmantotu digitālās pieredzes daudzveidību un tās sniegtās iespējas mācīties un pilnveidoties. Vairāki savienojamības veidi, tostarp publiskā piekļuve, palielina noturību un var palīdzēt pilnībā izmantot interneta potenciālu.

Prasmīgi: Lai efektīvi izmantotu internetu, nepieciešamas prasmes, sākot no pamata līdz pat padziļinātām tehniskajām un kritiskās domāšanas prasmēm. Ikvienam jebkurā dzīves posmā ir jābūt iespējai apgūt vai atjaunināt šādas prasmes, lai izmantotu interneta sniegtās iespējas.

Informēti: Internets vienmēr var būt tik noderīgs, cik noderīga ir tur atrodama informācija un pakalpojumi. Ikvienam ir jābūt iespējai ar saprātīgiem nosacījumiem tiešaistē atrast, piekļūt un izmantot nepieciešamo informāciju. Piekļuve attiecīgajam saturam ir jāuzskata par kultūras

tiesību jautājumu; nozīmīgs interneta panākums ir plašāka atvērtās piekļuves veicināšana, kas ir viens no galvenajiem zināšanu kopienas (*Knowledge Commons*) pīlāriem.

Droši: Ikvienam ir tiesības uz drošību tiešsaistē un bezsaistē. Cilvēkiem jābūt nodrošinātām iespējām aizsargāt savus personas datus no kiberapdraudējumiem un maldinoša satura. Viņi ir pelnījuši, lai privātums tiktu aizsargāts, novēršot neatļautu personas datu vākšanu un ļaunprātīgu izmantošanu.

Iekļauti un ievēroti: Visiem indivīdiem ir jābūt iespējai piedalīties digitālajā vidē neatkarīgi no viņu atrašanās vietas, pārliecības vai sociālekonomiskā statusa. Īpaša uzmanība jāpievērš neaizsargātām grupām, kā arī jānodrošina augsts cieņas un atzīšanas līmenis sarežģītām un daudzveidīgām pamatiedzīvotāju zināšanu sistēmām, kā arī dekolonizācijas principiem. Jāaizsargā jauniešu tiesības attiecībā uz piekļuvi un intelektuālo brīvību.

Iesaistīti: Internets būtībā ir saziņas un informācijas apmaiņas rīks un tam vajadzētu to nodrošināt. Internetam būtu jāsavieno cilvēki, pārvarot attālumu un šķēršļus, un jāļauj paveikt vairāk, nekā tas būtu iespējams vienatnē. Tostarp mēs uzskatām, ka cilvēki ir jāiesaista interneta pārvaldībā, un jādod viņiem iespēja to veidot.

3b. Būtiski, ka internets nevar izmantot savu potenciālu, ja tas ir:

Fragmentēts: Interneta galvenais potenciālais ieguvums ir iespēja piekļūt datiem, informācijai, zināšanām un idejām no visas pasaules. Tas palīdz paātrināt inovācijas, veidot izpratni un pārvarēt ģeogrāfiskos šķēršļus. Mēs nedrīkstam ļaut, ka nesaskaņoti un pretrunīgi valstu tiesību akti un politika noved pie interneta sadrumstalotības.

Netaisnīgs: Internets un digitālās tehnoloģijas var būt nozīmīgs progresa virzītājspēks, bet, ja tie pieejami tikai dažiem, pastāv risks palielināt plaisas. Saskaņā ar principu “neatstāt nevienu novārtā”, mums ir jācīnās pret politiku, uzņēmējdarbības modeļiem un tendencēm, kas veicina digitālo atstumtību.

Kaitējošs cilvēktiesībām un attīstībai: Internetam ir jāklūst par spēku, kas aizsargā un īsteno cilvēktiesības. Ja internets, kā arī politika, uzņēmējdarbības modeļi un prakse, kas to veido, bez pamatota iemesla apdraud tiesības uz privātumu, intelektuālo brīvību un citas tiesības, ir jārīkojas.

Tikai komerciāla rakstura: Lai gan nevar noliegt komerciālo dalībnieku nozīmi tiešsaistes pasaulē, tomēr internets, kurā svarīgi būs tikai finansiālie apsvērumi, visticamāk, nesniegs labumu visiem. Īpašas bažas rada centieni dominēt tirgū uz alternatīvu rēķina, kā arī dezinformācijas un maldinošas informācijas veicināšana, kas izriet no uzņēmējdarbības modeļiem, kuri vērsti uz maksimālu uzmanības pievēršanu, neņemot vērā sekas.

4. Valdības var īstenot šo redzējumu, izmantojot:

4a. Noteikumus, kas ir:

- **Koordinēti:** Valdībām, rīkojoties kopā, ir lielāka iespēja pievērsties lielo platformu ietekmei. Turklāt koordinēta rīcība ir labākais veids, kā izvairīties no interneta sadrumstalotības. Tas ir labāk nekā modelis, kurā valdības “sacenšas, lai regulētu”, tādējādi dažas valstis saskaras ar spiedienu īstenot noteikumus, kurus tās nav varējušas ietekmēt.
- **Visaptveroši un uz ieguvumiem vērsti:** Mums ir vajadzīga saskaņota, transversāla pieeja interneta regulējumam. To var panākt, nodrošinot, ka galvenā uzmanība tiek pievērsta nevis tehnoloģijām, bet gan ieguvumiem, koncentrējoties uz to, kā interneta regulējums var atbalstīt tādas mērķus kā iekļaušana, izglītība, inovācijas un citus. Piemēram, autortiesību likumi ir jāatjaunina atbilstoši digitālajam laikmetam, lai novērstu nevajadzīgus šķēršļus, neskaidrības un riskus, ar kuriem saskaras bibliotēkas, pildot savus uzdevumus.
- **Uz cilvēkiem vērsti un tiesības respektējoši:** Pieņemot lēmumus par internetu un tā darbību, pilnībā jāņem vērā ietekme uz tiesībām. Papildus aktīviem centieniem panākt tiesību ievērošanu, izmantojot interneta pārvaldību, ir jācenšas risināt arī situācijas, kad tiesības ir apdraudētas, piemēram, tīkla neitralitātes pārkāpumu dēļ.
- **Saprātīgi, samērīgi un balstīti uz pierādījumiem:** Lai pārvaldītu iespējamus tiesību konfliktus, interneta regulējumā jāievēro saprātīguma un proporcionalitātes principi. Lai to panāktu, ir būtiski, lai lēmumi būtu balstīti pierādījumos. Jo īpaši tas attiecas uz jaunajām tehnoloģijām, piemēram, mākslīgo intelektu.
- **Demokrātiski un līdzdalīgi:** Ņemot vērā, cik būtisks mūsu dzīvē, kā arī ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā ir internets, regulējums jāveido, ievērojot demokrātijas principus. Tas jāveido pārredzami un ar atbildības garantijām. Jo īpaši bibliotēkām jābūt pārstāvētām visos attiecīgajos lēmumu pieņemšanas procesos, ņemot vērā to izpratni par lietotāju vajadzībām un zināšanām informācijas ētikas jomā.
- **Atbalsts kopienas iniciatīvām un digitālajam sabiedriskajam labumam:** Normatīvajiem aktiem būtu jānodrošina atbilstoša telpa un atbalsts kopienu iniciatīvām, tādām kā kopienu tīkli un platformas, piemēram, Vikipēdija, un sabiedriskajām vērtībām digitālajā jomā.

4b. Ieguldījumu, kas ir:

- **Taisnīgs:** Valsts izdevumiem ir būtiska nozīme šķēršļu pārvarēšanā un novēršanā un tādu pakalpojumu un infrastruktūras izveidē un uzturēšanā, ko neatbalsta privātais sektors. Tas palīdzētu novērst prasmju, pārliecības un satura pieejamības nepilnības.

- **Lokāli svarīgs:** Lai gan internets ir globāls, mijiedarbība, kas nosaka tā ietekmi uz cilvēku dzīvi, notiek vietējā līmenī. Tādēļ jāveic ieguldījumi, lai nodrošinātu, ka katra kopiena var izmantot internetu pēc iespējas labāk, atbilstoši tās vajadzībām un prioritātēm.
- **Visaptverošs:** Izdevumiem ar internetu saistītos jautājumos būtu jāatbilst iepriekš minētajiem uz cilvēkiem vērsta interneta principiem. Ieguldījumiem savienojamībā jāiet roku rokā ar ieguldījumiem prasmēs, saturā, personāla nodrošināšanā un citos pasākumos. Mēs jo īpaši atbalstām centienus nodrošināt, lai daudzveidīgs saturs, tostarp gan digitalizētas bibliotēku kolekcijas, gan jaunas idejas, pētniecība un jaunrade, būtu pieejams un piekļūstams.
- **Publisko digitālo infrastruktūru un digitālo sabiedrisko vērtību atbalstam:** Dažādiem tīkliem, pakalpojumiem un precēm ir svarīga sabiedrības interešu funkcija un mēs veicinām centienus tos atbalstīt. Mēs apstiprinām, ka bibliotēkas parasti darbojas kā “rampas” uz šīm infrastruktūrām un pakalpojumiem, un tāpēc tās jāiekļauj ikvienā kapacitātes stiprināšanas iniciatīvā šajā jomā.
- **Izvērtēts:** Lai atbalstītu efektīvu publiskā finansējuma izlietojumu, ir jānovērtē investīciju ietekme un jāsadarbojas ar bibliotēkām un citām kopienu institūcijām, lai atbalstītu datu vākšanu.

5. Iekļaujošu, uz tiesībām balstītu informācijas sabiedrību, ko atbalsta bibliotēkas, raksturo:

- **Vajadzībās un kontekstā balstītas digitālās sadarbības stratēģijas:** Valdībām ir jāsadarbojas ar bibliotēkām digitālās sadarbības stratēģiju izstrādē. Stratēģijām jābalstās uz bibliotēku zināšanām par informācijas pieejamību un saikni ar pilsonisko sabiedrību vietējā līmenī, lai veidotu vietēji nozīmīgu politiku, kas nodrošinātu labāku piekļuvi informācijai un pilsonisko līdzdalību informācijas sabiedrībā.
- **Nākamā miljarda cilvēku savienošana:** Bibliotēkas darbojas kā savienojuma punkts, kas nodrošina piekļuvi nepietiekami apkalpotajiem cilvēkiem. Tās nodrošina brīvu piekļuvi internetam un ierīcēm un darbojas kā uzticami informācijas vārti miljoniem cilvēku visā pasaulē. Ja bibliotēkām ir pietiekams finansējums, tās darbojas kā savienojamības punkti kopienām, vienlaikus īstenojot iniciatīvas un programmas, kas atbalsta piekļuvi informācijai un zināšanām.
- **Digitālās prasības attīstīšana:** Cilvēku digitālo prasmju attīstīšana (tostarp kritiskā domāšana digitālajā vidē) ir būtiska ne tikai informācijas pieejamībai un interneta pārvaldībai, bet arī ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanai. Globālais bibliotēku tīkls, personāls un infrastruktūra ir plaši un ar būtisku lomu digitālās plaisas mazināšanā un digitālo un transversālo prasmju veidošanā kopienās visā pasaulē.

- **Labāka politika un aizsargmehānismi mākslīgā intelekta priekšā:** Lai gan mākslīgajam intelektam ir potenciāls paplašināt piekļuvi zināšanām, tas var arī mazināt informācijas kvalitāti, kas izpaužas kā neprecizitāte, dezinformācijas izplatīšanās un diskriminējoša neobjektivitāte. Valdībām un citiem dalībniekiem būtu jāsadarbojas ar bibliotēkām, lai veicinātu izpratni par jaunajām tehnoloģijām iedzīvotāju un darbaspēka vidū. Tas ietver, piemēram, bet ne tikai, izpratnes veicināšanu par mākslīgā intelekta sniegtajām priekšrocībām, kā arī tā risku un ietekmes uz sabiedrību un vidi atzīšanu.
- **Uzlabota piekļuve e-pārvaldei un digitālās ekonomikas attīstība:** Bibliotēkas ir nozīmīgi pilsoniskie centri, kas kopienām piedāvā vietu, kur piekļūt valsts resursiem. Līdzīgā veidā tās piedāvā saturu, mācības un pakalpojumus uzņēmējiem, mikrouzņēmumiem un mazajiem uzņēmumiem. Šīs darbības, cita starpā, veicina digitālās ekonomikas nākotnes paātrināšanu jaunattīstības valstīs.
- **Valstu ar zemākiem ienākumiem un neaizsargātu iedzīvotāju grupu labāka digitālā integrācija:** Bibliotēkām ir būtiska nozīme neaizsargātu indivīdu un iedzīvotāju cilvēktiesību veicināšanā, jo īpaši Globālajos dienvidos. Bibliotēku iekļaujošie principi nodrošina, ka digitālajā telpā var pilnvērtīgi piedalīties cilvēki ar invaliditāti un dažādu prasmju līmeni, no attālām kopienām un ar daudzveidīgu kultūras fonu. Tās aizsargā arī jauniešus kā neaizsargātu iedzīvotāju grupu, kurai nepieciešama īpaša aizsardzība attiecībā uz viņu tiesībām uz piekļuvi informācijai, intelektuālo brīvību un privātumu saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas ANO Bērnu tiesību konvenciju (1989). Bibliotēku un informācijas jomas profesionāļi arī apņemas īstenot interneta redzējumu, kas atbalsta dekolonizācijas principus un atzīst pamatiedzīvotāju, vietējo iedzīvotāju un pirmtautu kopienu zināšanu sistēmu sarežģītību un suverenitāti.
- **Daudzlīmeņu partnerība un ietekme:** Bibliotēku piedāvātais personāls, zināšanu, atbalsta un satura apvienojums var efektīvi apvienoties ar citu ieinteresēto personu darbu, lai panāktu vairāk uz cilvēkiem vērsta interneta attīstībā, nekā institūcijas varētu sasniegt katra atsevišķi.

Apstiprinājusi IFLA valde (2024. gada augusts).

Šis manifest tiks pārskatīts divu gadu laikā, lai izvērtētu tā īstenošanu un pārbaudītu tā atbilstību interneta pārvaldības diskusiju attīstībai.

Daudzi cilvēki, IFLA brīvprātīgie un sekcijas ir devuši savu ieguldījumu šajā dokumentā. Vēlamies pateikties iesaistītajiem manifesta darba grupas locekļiem Edmund Balnaves, Ray Uzwyshyn, Martyn Wade un María Loreto Puga. Īpaša pateicība pienākas IFLA reģionālajām nodaļām, komitejām un sekcijām, kas sniedza savu ieguldījumu dokumenta izstrādē, tostarp: FAIFE, CLM, OSS, IT, Vietējo jautājumu, Publisko bibliotēku, Metropoļu bibliotēku sekcijām, Bibliotēku pakalpojumu bērniem un jauniešiem sekcijai, Bibliotēku pakalpojumu multikultūru iedzīvotāju grupām sekcijai un Informācijpratības sekcijai.

Tulkojumu sagatavoja Latvijas Nacionālā bibliotēka sadarbībā ar Latvijas Bibliotekāru biedrību un ar Valsts kultūrkapitāla fonda atbalstu.